

„OMUL DE CARTE, OMUL DE BINE” ACADEMICIANUL MIHAI CIMPOI LA 75 DE ANI

Născut la 3 septembrie 1942 în satul Larga, Briceni (fostul județ Hotin).

Filolog, domeniul de cercetare: istoria literară și filosofia culturii.

Doctor habilitat în filologie (1998), profesor universitar (2006). Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (1994).

’75, deja’75? Consult D.G.L.R-ul și constat că, într-adevăr, Mihai Cimpoi împlinește 75 de ani. G. Călinescu ar spune: *sporul lui de ani* a ajuns la nu știu câți *lustrii*. Asta, așa, ca să mai îndulcim puțin limbajul, când vine vorba de vârsta noastră. Țăranii în vârstă nu fac niciodată caz de vârsta lor. Deseori nu mai țin socoteala anilor. Întrebați, răspund vag: *cât să fie, cam atât...* și îți dau o cifră aproximativă. N-o fac, evident, din cochetărie (cochetăria este apanajul *târgovețului*), ci cu sentimentul că *sporul de ani* – ca să-l mai citez o dată pe G. Călinescu – îi este omului *dat*, adică hotărât de Dumnezeu. De aceea bătrânii țărani nu vorbesc – când vorbesc de moarte – cu un sentiment de panică. Ei știu că sfârșitul vine – când va veni – și este fără rost să te vaiți... *Ce-o fi o fi*, mai zic ei, ca să încheie o discuție fără rost. Rostul este al nostru, al celorlalți, cei care vrem să știm care, vorba lui Malraux, dacă putem să ne transformăm *existența într-o conștiință*, pentru a avea un destin. Acesta ar fi, credea marele prozator, rostul omului superior pe lume. El, Malraux, a reușit.

Pe Mihai Cimpoi, pe care l-am asemuit, de nu mă înșel, mai demult – atunci când l-am cunoscut și am încercat să-i fac un prim portret impresionist – cu un urmaș al răzeșilor lui Ștefan cel Mare. Mihai Cimpoi, scriam atunci, este un *om zdravăn și zâmbit* (iar varianta lui Nichita Stănescu), om de bine și de caracter, își poartă mândria lui de român pe față („român de țară”, „român de neam”), ca „boierii de țară”, pe care îi laudă Eminescu atunci când face recensământul păturilor productive ale societății. Mihai Cimpoi nu provine, am impresia, din rândurile boierilor de neam și nu l-am auzit niciodată revendicându-se din os domnesc, cum am observat că fac, tot mai des, confracții din lumea literară de azi. Îl socotesc, totuși, pe bărbatul

acesta „țeapăn și zâmbind” – ca să reiau vorbele poetului – un boier autentic, pentru că boieria (aristocrația) este un atribut, cum se știe, al spiritului, nu al sângelui. G. Călinescu este, spun biografii lui indiscreți, fiul unei țărănci din Oltenia, ajunsă servitoare la București. Confirmă faptul chiar unul dintre elevii săi, Adrian Marino, în memoriile sale, neexistând să se lepede de fostul său maestru spiritual. „Luați tinicheaua asta de pe mine”, se restește el la reporterul care-i ia un interviu. *Tinicheaua este G. Călinescu*, se înțelege. Greșește, evident, irascibilul Adrian Marino. Dă dovadă de mare și, să-mi fie iertat că spun, trivială vanitate. Rădăcinile biologice ale unui mare creator pot fi obscure – și în cazul pe care îl discutăm par să fie – dar G. Călinescu, autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* este – nu e nicio îndoială – un mare senior al spiritului românesc. Nu degeaba, îmi vine să cred, a fost prieten cu „Marele Grec” Al. Rosetti – boier acesta – de neam, fără dubiu, cu rădăcini domnești. Când amintea însă de genealogia lui, „Marele grec”, cita doar pe o strămoașă de-a familiei sale, o familie frumoasă la vremea ei, aceea căreia Heliade Rădulescu îi dedicase *Zburătorul*. Cu ea se lăuda reputatul filolog, omul cu ascendențe voievodale, cu inspiratoarea lui Heliade și, venind în lumea literară modernă, se lăuda cu prietenii săi Călinescu, Arghezi, Ion Barbu, Camil Petrescu pe care, ca editor, îi publica la „Fundatiile Regale”. Ca student, l-am auzit de multe ori pe profesorul Rosetti vorbind în Amfiteatrul „Odobescu” de noblețea rudelor sale literare, iar, când i-am citit scrisorile adresate lui G. Călinescu, am dat peste o propoziție pe care o țin minte și azi: „sunt vădov de Barbu”. Autorul *Jocului secund*, fire capricioasă, se supăraseră nu se știe de ce pe editorul și amicul său, Al. Rosetti, Barbu se su-

părase, când a apărut *Istoria literaturii* (1941), și pe G. Călinescu pentru că acesta acordase „marelui Mateiu” (desigur Mateiu Caragiale) mai puține pagini decât minorului Vlahuță... „Cum – i-ar fi reproșat el lui G. Călinescu – i-au acordat Marelui Mateiu doar 40 de rânduri (cifra este discutabilă!), în timp ce lui Vlahuță, cu dalba lui... (aici urmează o rimă pe care eu n-o pot reproduce), i-ai dat 60 de rânduri (cifra e, iarăși, neverificată)?...” Un reproș pitoresc ce a intrat în folclorul literar. Aceleași motive să fi provocat și *văduvia* lui Al. Rosetti, cel care tipărise *Istoria*? Nu știu. Ce știu (ce-am putut afla de la Al. Piru, spirit ironic, discipolul fidel al lui G. Călinescu) este că supărarea furtunosului Ion Barbu îl afectase pe *Marele Grec* și, întristat, îi transmitea tristețea lui altui om iute la mânie, Călinescu. *Văduvia* n-a ținut însă mult pentru că, după o vreme, ori poetului i-a trecut supărarea, ori *Marele Grec* – om de lume, diplomat subțire – a reușit să-l îmblânzească pe irascibilul Barbu, care se revendica, spiritual, din *trei sau patru Grecii*.

Mi-am amintit de toate aceste frumoase și turbulente relații între scriitorii de altădată și, totodată, mi-au venit în minte vrăjmășiile, urile, mistificările și, mai ales demitizările din vremea noastră – toate specifice momentului de criză morală în care se pare, noi, românii ne-am instalat –, încercând să scriu câteva rânduri despre basarabeanul Mihai Cimpoi, un critic literar pe care îl stimez și un om – s-a putut deduce deja din cele spuse mai înainte – pe care, iarăși, îl admir pentru modul lui de-a fi și pentru poziția lui demnă și statornică în lumea nesigură și nestatornică de azi.

Înainte de a fi, cum ziceam, *un om de bine*, Mihai Cimpoi este un *om de carte*, un scriitor și, în critica literară, un constructor, în fine, un spirit care duce lucrurile la capăt. A scris o excelentă *Istorie a literaturii din Basarabia*, a publicat un *Dicționar enciclopedic – Mihai Eminescu*, care sistematizează pentru prima dată într-un volum datele esențiale despre biografia și opera lui Eminescu, despre cultura și temele publicisticii sale, în fine, despre cei care l-au editat sau au scris despre el și i-au tradus poemele. Un instrument indispensabil pentru cine vrea să știe mai multe și mai mult despre poetul pe care românii îl consideră „poetul [lor] național”. Mihai Cimpoi nu se oprește însă la Eminescu. A publicat, nu demult, o istorie mai redusă (ca număr de pagini) despre începuturile literaturii noastre (*Esența temeiului*, îi spune el), cu bune interpretări din Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu și Ghica, urmărind ceea ce, sub influența existențialiştilor noștri (în primul rând Noica), criticul de la Chișinău consideră a fi esențial într-o operă literară: complexitatea *ființei* și a *ființării*. Grigore Alexandrescu este studiat din unghiul „insuflării ființării”, Heliade

din acela al „Panhymnului Ființei”, în stihurile Văcăreștilor caută „mitul întemeierii” și „poetica facere” sau „fireasca facere”, la întristatul Cârlova, mort tânăr și cu o operă ce cuprinde câteva poeme, cercetează „mitemele esențiale” și „psihismul tulburat”. Cum toți acești autori de început (*logotheti*) provin din spațiul târgoviștean sau au avut de-a face cu spiritul vechii capitale, criticul le asociază și pe uitatul azi Ioan-Alexandru Brătescu-Voinești, autorul *Puiului* și al lui *Niculă-iță Minciună*, nuvelist tipic pentru începutul secolului al XX-lea.

Preocupat de mituri, arhetipuri, temeurile ființei în configurările și închipuirile literaturii, mari și mici, Mihai Cimpoi caută și în scrierile nuvelistului – și, evident, le găsește – conceptele mari ale psihologiei și ale filosofiei ființei românești, cum ar fi: „prefacerile firii”, „heraclismul și «devenirea rea»”, „dialectica deschisului și închisului” etc. Mai greu merge această operație în cazul lui Ion Ghica, spirit realist, un balzacian într-o lume de poeți byronieni și lamartinieni, cum sunt poeții noștri la 1840–1860. Aplicând grila lui critică – bazată, repet, pe critica arhetipală – Mihai Cimpoi nu află în *Scrisori* și *Convorbiri economice*, decât un „complex al complexului”, câteva semne de alteritate și o conștiință a unei „singure forme”.

Întrebarea pe care mi-o pun, citind aceste eseuri critice, este dacă textul de bază (opera scriitorului, ca atare) poate confirma, în toate cazurile, o metodă critică atât de complexă și, la prima vedere, potrivită doar pentru opera unor mari scriitori moderni, ca Baudelaire, Proust sau, să zicem, Eminescu, Arghezi și Bлага, mai puțin sau deloc pentru scrierile modeste ale preromanticului Cârlova sau pentru povestirile sfătoase și duioase ale lui Brătescu-Voinești... Este interogația pe care mi-a pus-o, cu o notă accentuat îndoielnică, Șerban Cioculescu, când am publicat, în 1981, *Dimineața poezilor*... Este util, spunea el, este normal să aplic metoda tematistă a lui Jean-Pierre Richard la poemele – fără mari complicații lirice – ale Văcăreștilor sau la *jalobe*le amoroase ale lui Conachi?... Am răspuns, atunci, marelui critic ceea ce am crezut de cuviință, apărându-mi, evident, metoda și, păstrând proporțiile, aștept ca Mihai Cimpoi, chibzuit, cum îl știu, să dea un răspuns la întrebarea mea, directă și sinceră, fără subtext...

Până vine răspunsul lui, încerc să găsesc, din punctul meu de vedere, un răspuns verosimil. Zic *verosimil*, nu *adevărat*, pentru că în critica literară, are dreptate Roland Barthes (un poetician semiolog pe care Mihai Cimpoi îl frecventează), adevărurile sunt totdeauna relative și, când ajung aproape de adevăr, sunt doar *semnificative*. Mihai Cimpoi, vreau să spun, face o *critică de tip arhetipal*, caută, adică, în opera li-

terară – indiferent de valoarea ei estetică – mai întâi *mituri, arhetipuri, teme esențiale* și aflându-le, le traduce într-o terminologie conceptualizantă, din sfera, cum am zis, a filosofiei ființei. El înobilează, în acest chip, opera pe care o interpretează, o *căftănește* (cum îi plăcea lui Ion Barbu să spună) și, în același timp, înobilează, căftănește – prin limbaj – și comentariul critic. O metodă pe care, în stilul lui, o folosește și G. Călinescu în eseurile sale (să ne amintim de *Domina bona*, unde Zița, Veta, Jupân Dumitrache, Rică Venturiano, eroi comici, capătă în limbajul scilpitor al criticului măreția de eroi sublimi în speța lor de existență!).

Revenind la metoda critică și la sfera ei de acțiune în analiza propriu-zisă: convingerea mea este că, în principiu, orice metodă este bună dacă este însoțită de ceea ce îndeobște numim *talent* (prin talent înțelegând nu talentul de a construi figuri de stil frumoase, ci de a vedea, înainte de orice, esențialul din operă) și că o metodă, oricare ar fi ea, trebuie judecată nu după limbajul ei, ci în funcție de rezultatele ei. *Mito-critica*, de pildă, ne ajută să descoperim mituri fundamentale nu numai într-o operă cu substrat filosofic și cu proiecții magice, ci chiar în scrierile lui Jules Verne, cum dovedesc interpretările mai noi. La fel *tematismul*: ne ajută să pătrundem, cum spune Richard, în *subsolurile textului literar*, acolo unde textul se întâlnește, cu sau fără știința autorului, cu senzorialitatea lucrurilor, în materialitatea lor elementară... Revenind la critica lui Mihai Cimpoi: sentimentul pe care îl am, când îl citesc, este că el a încheiat un pariu cu miturile și arhetipurile. Sper să-l câștige, dacă nu l-a câștigat încă, în critica românească. Că este așa și poate fi, în continuare așa, dovedește și *Creangă* al său, publicat cu câțiva ani în urmă. Un Creangă, repet, arhetipal, altfel decât l-a înfățișat, de exemplu, hermeneutul simbololog Vasile Lovinescu. Un Creangă ce trage în poveștile lui arhetipurile lumii țărănești însoțite, mereu, de un puternic simț al carnavalescului și de un umor specific, bazat pe contrarietăți bine *chitite*...

În încheierea acestor mici reflecții ale lui M. Cimpoi despre scrierile sale, bogate și variate, preocupate de *fința românească* și *ființările* (întrupările) creatorului, revin la *Dicționarul enciclopedic – Eminescu*, un instrument de lucru pe care este bine, repet, să-l ai

mereu la îndemână. Mă uit din nou pe capitolul rezervat *Detractorilor*. Aflu lucruri noi despre ei. Aflu, de pildă, că în „Dilema”, unul dintre dilematicii lanșați în politică scrie că Eminescu „a încetat să mai fie perceput ca scriitor (de va fi fost vreodată)” și că o doamnă arțăgoasă din Cluj, racordată la *est-etică*, scrie și ea că Eminescu este „un mit edulcorat, rozaliu, genealoid” sau – scrie altă autoare, din aceeași localitate – *sunt semne că modelul eminescian a apus în cultura română...* Cum m-am ocupat și eu de detractorii lui Eminescu (unii dintre ei, cum este profesoara citată mai înainte, m-au denunțat la DNA, semnând ca Farfuridi, un *denunț anonim*), m-am întrebat, citindu-i, de unde vine această ură abisală, greu de închipuit într-o altă cultură, împotriva lui Eminescu. O ură primitivă, însoțită de injurii și de viziuni și previziuni atât de negre, încât te pun pe gânduri că ele pot exista și, mai mult decât atât, trec de la o generație la alta. Ce-i interesant de reținut este faptul că cei care îl denigrează pe Eminescu nu dau semne că l-au citit sau că au de gând să-l citească. Cum scrie politologul citat: el nu-l *consideră scriitor, în principiu, pe Eminescu, dacă a fost vreodată luat în seamă*. El știe, de la început, că *Eminescu este nul*. Ura aceasta bezmetică, primară, incontrollabilă, dă, repet, de gândit. Preocupă, observ, și pe Mihai Cimpoi. Dovadă că scrie, în *Dicționarul* citat și în mai toate eseurile sale critice despre mitul lui Eminescu și demistificatorii lui... Cu pasiune, cu știință de cărturar vechi, legat de zapise și hrisoave, cu un extraordinar simț al responsabilității și al datoriei... Dovadă, totodată, că pentru el cultura este un mod de existență și – ca om dintr-o provincie românească lovită de istorie, o provincie ce a văzut și a pățit multe – el chibzuieste (*chitește*) bine lucrurile, ca Ion Creangă, și nu schimbă direcția, merge încet și sigur pe drumul lui. Urmașul răzeșilor lui Ștefan, crede în continuare că românitatea poate rămâne unită și mântuită prin cultură, dacă nu poate deocamdată, altfel... Tot așa crede și cel care semnează aceste rânduri adresate acestui om prietenos, cu umor de bună calitate, vital, obsedat de mituri și arhetipuri, de o jovialitate bine stăpânită...

*Academician Eugen Simion
Academia Română*